

Metsavendade suurlahingud Eestis

Aruküla punkrilahing

Tekst: Jaak Pihlau Kultuur ja elu 2/2008

Toimus Virumaal Roela vallas Aruküla lähedal metsas Porkuni metskonna Linkaevu vahtkonnas 11. märtsil 1946 ja sellest kujunes pikim lahing Eesti metsavendluse ajaloos(21). Sellele lahingule on varem viidanud ka E. Erilt(22) ja M. Laar, kuid osalenud metsavendade nimesid, õiget lahingupaika ja aega nad ei teadnud. Erilt viitab selles haarangus väidetavalt kasutatud tankidele ja ühele lennukile ning esitab langenud või haavatud vene sõdurite koguarvuks 32, mis muidugi ei vasta tõele. Kohalikud elanikud on küll rääkinud kümnest kuni viieteistkümnest haavatud-tapetud sõdurist, laipu ja raskelt haavatuid veetud vähemalt kahe hobuveokiga edasi Rakveres haiglasse. Nende sõnul taheti punkri vallutamiseks kasutada tõepoolest ühte (teistel andmetel kahte) soomusmasinat, kuid see ei õnnestunud, sest sügavas lumes jäi masin kinni juba punkrit ümbritseva metsatuka serval.

OBB eriteates kirjutatakse sellest lahingust nii:
NKVD sisevägede 260. laskurpolgu 6. roodu 2. rühma ümberdislotseerumisel Virumaal Paasvere vallast saatis polgu luureleitnant Bolšakov 27. veebruaril Aruküla taludesse hobuveokitel nooremseersant Boiko, punaarmeelased Matrossovi ja Vassilkovi. Viimased üksusesse tagasi enam ei pöördunud. Pataljonikomandör kapten Gurkovski juhtimisel 260. laskurpolgu väegrupi poolt teostatud otsingu tulemusel leiti nimetatud sõjaväelased tapetuna Aruküla rajoonis olevas metsaküünis 5. märtsil. Laipadel esines noa- ja tulirelvahaavu. Samal päeval arreteeriti kahtlustatuna bandiitide abistamises ja sõjaväelaste tapmises Arukülas elunev taluperemees Seinpere. Viimase tunnistuste alusel 11. märtsil kell 9 hommikul Gurkovski väesalk avastas ja blokeeris Arukülalt 4 km edela pool asuvas metsamassiivis punkri, kus viibis 5-liikmeline salk Heino Juhkami juhtimisel. Bandiidid avaldasid visa vastupanu ja pidasid lahingut kuni pimeduse saabumiseni, seejärel mürdsid öösel piiramisrõngast läbi ja kadusid. Väegrupist tapeti kaks meest: punaarmeelased Asmenov ja Muražkin, haavati kolm – leitnant Vakarev, nooremseersant Ippolitov ja punaarmeelane Kropotin (algsete teadete kohaselt mainiti ekslikult viide haavatut). Virumaa NKVD RO ja NKVD sisevägede 260. laskurpolgu operatiivgrupp teostab avastatud bandiitide otsingut Virumaal Paasvere valla metsades. (23)

Tegelikult osales lahingus mitte 5, vaid ainult 4 metsavenda, kõik pärit Viru-Roelast või Viru-Jaagupist. Need olid: 1) Mihkel Juhkami (1885), Roela valla Saara külast, tema talu võõrandati 1944.a, sügisel, hiljem kasutati seda hobulaenutuspunktina ja mõnda aega kolhoosi juhatushoonena; 2) Heino Juhkam (ametlikult Juhkami), eelmise poeg (12. septembril 1915 Saara külas), lõpetas Rakvere Ühisgümnaasiumi ja Tondi sõjakooli aspirantide klassi suurtükiväe side alal (lipnikuks 24.02.1937), Seejärel töötas Roela vallavalitsuses ametnikuna, olles ühtlasi Roela tuletõrjekompanii pealik ja Kaitseliidu kohalik rühmaülem. Veebruaris 1940 astus Tallinna politseikooli kõrgemasse klassi, mille lõpetas sama aasta augustis. 1941. aastal osales aktiivselt metsavendade liikumises, toimides Roela Omakaitse rühmaülemena. 1941–43 ja 1944. a alguspoolel oli Rakvere kriminaalpolitsei töötaja, õppis vahepeal Tallinna ohvitseridekoolis, omandas leitnandi aukraadi ja politseipataljoni koosseisus viibis Valgevene rindel; 3) Karl Moor (1906), Küti vallast, Juhkamite kauge sugulane, arreteeriti 1944. a novembris Omakaitseesse kuulumise pärast Rakveres, põgenes ja hakkas end varjama kodukandi lähedal metsas. Naine Helene Moor arreteeriti juunis 1945. K. Moor varjas end

peamiselt Helgi Maasillale kuuluvas Lille talus Arukülas, kus varem oli töötanud sulasena; 4) Leo(pold) Moor (1923), Saara külast, oli Mihkel Juhkami õepoeg, teenis Saksa sõjaväes, metsavend 1944. a sügisest.

Punkrit metskonna 32. kvartalisse hakkasid Heino Juhkam ja Leo Moor ehitama detsembris 1944 ja see valmis järgmise aasta jaanuaris. Punker oli pooleldi maa sisse ehitatud, seinad olid kividega ja pinnasega kuulikindlateks tugevdatud ja massiivne katus kaitses granaadilahvatuste eest, granaatide sisseheitmise eest oli punker kaitstud traatvõrkudega. Tuleavad nurkades asusid nii, et iga sihtmärgi võis tule alla võtta kahest ristuvast suunast, alates 3 meetri kauguselt. Esimene rünnakukatse punkrile sooritati poole 10 paiku, see löödi marutulega tagasi, kusjuures haavata sai rünnakrühma juhtinud leitnant. Aktiivseid tulistajaid metsavendade poolel oli tegelikult ainult kolm, sest eaka Mihkel Juhkami nägemine oli kehvavõitu, korralikult sihtida ta ei suutnud. Illusiooni loomiseks kaitsjate rohkusest rakendati tuleandmisel kõiki nelja laskeava, kusjuures Heino Juhkam ja Moorid vahetasid pidevalt oma asupaika. Paari tunni pärast algas uus rünnakukatse, kaitset juhtinud Heino Juhkami käsul lasti piirajad punkri vahetusse lähedusse, mille järel avati nende pihta tabav kuulipilduja- ja püssituli. Ka see rünnak löödi suurte kaotustega ründajate poolel tagasi. Kolmas rünnakulaine algas lõunal kella kahe-kolme paiku, kuid seegi löödi ägeda tulevahetuse järel tagasi. Seejärel ründajate tulistamine vaibus, haavatud toimetati minema, piiramisrõngas tõmmati kaugemale ja oodati nähtavasti täiendust. Varsti hakkas aga pimenema ja metsavennad otsustasid tekkinud olukorras piiramisrõngast välja murda. Punkrist lahkuti kella 21.30 paiku tihedas metsas piki kitsukest teerada, liikudes hanereas ja kikivarvul, kuni jõuti välja 300 meetri kaugusel olevale metsasihile. Pimeduses paistsid kahe sõduri kontuurid, Juhkami käsul avasid Moorid tule ja mõlemad sõdurid langesid. Seejärel ületati jooksusammul metsasiht ja jätkati teekonda suuskadel lääne poole. Puhkes küll äge vastutuli, kuid pimeduses kuulid metsavendi ei tabanud ja mehed jõudsid õnnelikult Kadila külla. Edaspidi hakkas Mihkel Juhkam end koos naisega varjama selle sugulaste juures, Heino Juhkam ja Leo Moor aga varjasid ennast kahekesi ümbruskonna taludes ning heinaküünides.

OBB juhtkond käivitas järgmisel päeval suurotsingu Juhkami salga tabamiseks, selleks saadeti Tallinnast Rakverre erigrupp OBB ülema asetäitja kaptan Aleksei Gavrilovi juhtimisel, grupp kuulus ka hiljem KGB vastuluure- ja välisluureülemaks tõusnud Elmar Vertman. 1. juunil tabati Karl Moor magamise pealt Küti valla Mäe talust. Tema töötlemine Rakvere julgeolekus ei andnud mingeid tulemusi, kuid kongiagendi abil saadi teada ühest metsavendade punkrist Roela lähedal Roostaval. K. Moor viidi kohapeale ja relva ähvardusel sunniti teda punkri asukohta näitama, puhkenud tulevahetuses tapeti salgapealik Ernst

Aruküla punkriase aastal 2000.

Männik, teisi metsavendi õnneks kohal ei olnud. Seejärel võeti sihikule Arukülas Lille talus elav ja Karl Moori varjanud Helgi Maasild (ootas temalt last). Noor naine võeti salaja kinni ja värvati KGB agendiks "Koidula". Kasutades Leo Moori ema teejuhina, 21. juulil Heino Juhkam ning Leo Moor arreteeriti Lille talule kuuluvas metsaküünis ühe kilomeetri kaugusel lähimast Metsavahi talust. Paar nädalat hiljem (4. augustil 1946) mõisteti "avalikul

kohtuistungil" Rakvere Rahvamajas Heino Juhkam, Karl ja Leonhard Moor, samuti Gustav Kask ja Johannes Seinpere surma, viimase naisele Aliidele määrati 10 ja Rudolf Innole (Juhkami onu) 7 aastat. Surmaotsused viidi täide Tallinnas Patarei vanglas 29.10.46. Mihkel Juhkami tabati alles peale kohtuprotsessi 12. augustil Tartumaal Vaimastveres, talle mõisteti sõjatribunalis 1. novembril 1946 samuti surmanuhtlus.

Aruküla punker hävitati julgeoleku poolt, samasse metsa rajati hiljem tuumalaengutega keskmaarakettide baas divisjonidega Kadila ja Rohu lähedal, mis 1978. a likvideeriti. Lahingupaika meenutab praegu ainult rohtukasvanud süvend hõredas männimetsas, selle asukoht on tähistamata.

EESTI POLITSEIAMET

Teie _____ 199__ Nr. _____
Meie 29 September 1993 Nr. A-5/E-2157

Lp. Pr. M. Randoja
~~Võõraliik 13-3~~
2400 Tartu

Arhiiviteatis

Politseiameti arhiivi andmetel:

Heino Mihkli p. Juhkam, sünd. 1915.a., arreteeriti 22. juulil 1946.aastal, karistati 04. augustil 1946.a. VNFSV KrK § 58-Ia ja § 58-II järgi kõrgeima karistumääraga - mahalaskmine. Otsus viidi täide Tallinna vanglas nr. I; 29. oktoobril 1946.aastal.

Mihkel Jüri p. Juhkam, sünd. 1885.a., arreteeriti 15. augustil 1946.aastal, karistati 1. novembril 1946.a. VNFSV KrK § 58-Ia järgi kõrgeima karistumääraga - mahalaskmine. Otsus viidi täide 13. jaanuaril 1947.a.

L. Zupsman
Teabebüroo direktor

E. Rosin
664-389

EE0102 Tallinn
Pagari tn. 1

Telefon 66 38 59
66 34 55
Telefaks 60 27 85
Teletaip 17 32 03
17 33 78

a/a 120709
Eesti Sotsiaalpank
kood 420101551